



پایان نامه کارشناسی ارشد
رشته علوم حدیث
گرایش کلام و عقاید

عنوان پایان نامه

گستره ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام) در اصول کافی و بصائر الدرجات

استاد راهنما

حجة الاسلام و المسلمین دکتر محمد احسانی‌فر

استاد مشاور

حجة الاسلام و المسلمین سید رسول موسوی

دانشجو

غلامرضا شاه رجبیان

ماه و سال دفاع

خرداد ۱۳۹۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«تمام حقوق این اثر متعلق به دانشکده علوم حدیث است.»

تصویب نامه

تقدیم به:

ذوات مقدس چهارده معصوم (علیهم السلام)،

صاحبان ولایت کلیه الهیه،

که به ما اجازه دادند با کلام نورانی شان آشنا شویم،

و محبت خویش را در این دنیا به دل ما افکنده،

ما را به شفاعتشان در سرای باقی امیدوار ساختند.

بر خود لازم می‌دانم از دانشکده علوم حدیث قم و دفتر تبلیغات اسلامی اصفهان، که این فرصت را برای ما فراهم کردند تا با احادیث اهل بیت (علیهم السلام) آشنا شویم، تشکر و قدردانی نمایم.

همچنین از تمام اساتیدی که به ما چگونگی فهم و بررسی کلمات نورانی خاندان وحی و رسالت را آموخته، دریچه جدیدی برای کار علمی به روی ما گشودند، کمال تشکر را دارم.

و اما به طور ویژه، از استاد راهنما جناب دکتر محمد احسانی فر و استاد مشاور جناب سید رسول موسوی تشکر می‌نمایم که با وجود کم بضاعتی علمی من، زحمت کشیده، مرا در نوشتن این رساله یاری کردند. از خداوند منان برای ایشان توفیقات روز افزون و عنایات خاصه اهل بیت (علیهم السلام) را خواستارم.

چکیده

ولایت تکوینی عبارتست از ولایت تصرف در امور تکوینی، همراه با علم به تمام تفصیل و اسباب آنچه که در آن تصرف کرده، به گونه‌ای که بدون استفاده از اسباب طبیعی متعارف، حقیقتی را به حقیقت دیگر، یا صورتی را به صورت دیگر تبدیل کند، و اختیار این کارها نیز از این جهات به دست او باشد.

ولایت تکوینی، شأنی از شئون اهل بیت (علیهم السلام) است که، در حدود و گستره آن، اختلاف است، از این رو، بعضی از راویان و محدثانی که روایات حاکی از کرامت‌های اهل بیت (علیهم السلام) را نقل می‌کرده‌اند، متهم به غلو شده‌اند. در این تحقیق، به بررسی دامنه این موضوع، در دو منبع، از منابع کهن روایی شیعه، پرداخته شده است.

ولایت تکوینی، مظهری از ولایت خداوند، و به اذن او می‌باشد، از این رو نسبتی با غلو و تفویض و عناوینی از این قبیل ندارد.

روایات متواتر با اسانید متعدد، مشتمل بر روایات صحیح و معتبر و...، در دو کتاب اصول کافی و بصائر الدرجات، ولایت کلیه اهل بیت (علیهم السلام) را اثبات می‌کند، این روایات، بعضی ناظر به دلیل عقلی، و بعضی ناظر به دلیل قرآنی و... می‌باشند.

دانش و بینش اهل بیت (علیهم السلام)، از مهمترین مبادی ولایت تکوینی ایشان است، که مورد توجه ویژه دو کتاب اصول کافی و بصائر الدرجات، واقع شده است، هر دو کتاب احادیث مربوط به مصادر علم امام (علیه السلام)، مانند: مطالعه جفر و جامعه و مصحف، معاشرت با ملائکه و... را روایت کرده‌اند.

دلایل متعدد روایی در دو کتاب اصول کافی و بصائر الدرجات، عمومیت علم امام و علم غیب ایشان را اثبات می‌کند.

از مقایسه گستره ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام) در این دو کتاب، روشن می‌شود که، ولایت ایشان حوزه‌های متعددی را شامل می‌شود، که مرحوم صفار، روایات مربوط به زنده کردن مردگان، طی الارض، شفای بیماران، و... را به طور گسترده آورده و برای غالب آنها، عنوان باب مستقل قرار داده است، ولی مرحوم کلینی، در اصول کافی، اگر چه از قریب به اتفاق این حوزه‌ها، روایت نقل کرده، اما برای غالب آنها، عنوان باب مستقل، قرار نداده، و برای هر حوزه‌ای نیز، روایات کمتری را نسبت به استادشان، مرحوم صفار، نقل کرده است.

از مهمترین نقاط افتراق این دو کتاب در بحث ولایت تکوینی، روایاتی است در بصائر با مضمون: دنیا تحت قدرت اهل بیت (علیهم السلام) است و ایشان قدرت دارند که زمام زمین را در دست بگیرند؛ مرحوم کلینی این گونه روایات را نقل نکرده، و آنجا هم که عنوان یکی از ابواب را: "تفویض امور به رسول الله (صلی الله علیه و آله) و ائمه (علیهم السلام)" قرار می‌دهد، بر خلاف بصائر، آن را مقید به "فی امر الدین" می‌سازد.

کلید واژه: ولایت تکوینی، علم غیب امام، اصول کافی، بصائر الدرجات، واسطه فیض، تفویض، قدرت اهل بیت

فهرست مطالب

۱۳	مقدمه
۱۵	فصل اول:
۱۵	کلیات و مفاهیم
۱۷	۱.۱. شناسه پژوهش
۱۷	۱.۱.۱. بیان مسأله
۱۷	۱.۱.۲. اهمیت و ضرورت
۱۷	۱.۱.۳. سؤالات تحقیق
۱۸	۱.۱.۴. فرضیات تحقیق
۱۸	۱.۱.۵. پیشینه تحقیق
۱۹	۱.۱.۶. چارچوب نظری تحقیق
۲۰	۱.۲. مفهوم شناسی
۲۰	۱.۲.۱. مفهوم شناسی ولایت
۲۱	۱.۲.۲. مفهوم شناسی تکوین
۲۱	۱.۲.۳. مفهوم شناسی ولایت تکوینی
۲۳	۱.۲.۴. رابطه ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام) با ولایت تکوینی خداوند
۲۴	۱.۲.۵. حوزه‌ها و گونه‌های ولایت تکوینی
۲۵	۱.۲.۶. ملاک بهره‌مندی انسانها از ولایت تکوینی
۲۷	۱.۲.۷. محدوده و گستره ولایت تکوینی
۲۸	۱.۲.۸. فرق ولایت تکوینی با عناوین همسو
۲۸	۱.۲.۸.۱. تفویض
۲۹	۱.۲.۸.۲. رابطه ولایت تکوینی با معجزه
۳۰	۱.۲.۸.۳. فرق ولایت تکوینی با دعا
۳۱	۱.۲.۸.۴. تفاوت ولایت تکوینی با کارهای خارق العاده مرتاضان
۳۱	۱.۳. حوزه پژوهش
۳۳	دلائل و مبادی ولایت تکوینی در کافی و بصائر
۳۳	فصل دوم:
۳۵	۲.۱. مبحث یک: دلایل ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام)
۳۵	۲.۱.۱. روایات ناظر به دلیل عقلی
۳۹	۲.۱.۲. روایات ناظر به دلیل قرآنی
۵۳	۲.۱.۳. سایر روایات
۵۹	۲.۲. مبحث دو: مبادی ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام)
۵۹	۲.۲.۱. ویژگی‌های مربوط به دانش اهل بیت (علیهم السلام)

۶۰	۲.۲.۱.۱. مصادر علم امام
۶۷	۲.۲.۱.۲. اقسام علم
۶۸	۲.۲.۱.۳. ماهیت علم امام
۷۴	۲.۲.۱.۴. ابعاد و محدوده علم امام
۸۲	۲.۲.۲. قدرت اهل بیت (علیهم السلام)
۸۳	۲.۲.۳. مناصب اهل بیت (علیهم السلام)
۸۳	۲.۲.۳.۱. امامت
۸۵	۲.۲.۳.۲. قضاوت
۸۸	۲.۲.۳.۳. تبیین شریعت
۸۸	۲.۲.۳.۴. تقنین در امور تفویض شده به آنان
۹۰	۲.۲.۳.۵. خلافت از جانب خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)
۹۱	۲.۲.۳.۶. وصایت
۹۳	۲.۲.۴. خلقت اهل بیت (علیهم السلام)
۹۶	۲.۲.۵. سایر ملاکهای کرامت اهل بیت (علیهم السلام)
۹۷	۲.۲.۵.۱. عصمت
۹۹	۲.۲.۵.۲. حجیت
۱۰۱	فصل سوم:
۱۰۱	حوزه‌های ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام) در کافی و بصائر
۱۰۴	۳.۱. دسته اول: تسخیر حوادث جوّی
۱۰۷	۳.۲. دسته دوم: تصرف در دنیا و سوق دادن زمین و کوه و آب
۱۱۷	۳.۳. دسته سوم: طی الارض و تثبیت ارض و استقرار کوهها و آسمان
۱۲۴	۳.۴. دسته چهارم: قدرت اهل بیت (علیهم السلام) بر تحویل ماهیات
۱۲۸	۳.۵. دسته پنجم: تسخیر گیاهان و درختان
۱۳۱	۳.۶. دسته ششم: تسخیر جن و انس و دیگر آفریدگان
۱۵۵	۳.۷. دسته هفتم: نزول رحمت و جلوگیری از عذاب
۱۵۷	۳.۸. دسته هشتم: شفای بیماران و برطرف کردن ناراحتی‌ها
۱۶۶	۳.۹. دسته نهم: زنده کردن مردگان و میراندن زنده‌ها
۱۷۵	۳.۱۰. دسته دهم: خلق و رزق و قدرت
۱۸۸	۳.۱۱. دسته یازدهم: تطهیر و هدایت نفوس و علم به ضمائر
۲۰۳	۳.۱۲. دسته دوازدهم: کشف حجب و ابصار و رؤیت ملکوت و فک قیود و پنهان کردن خودشان
۲۱۳	۳.۱۳. دسته سیزدهم: ارتباط اموات با آل محمد (علیهم السلام)
۲۱۹	۳.۱۴. دسته چهاردهم: حالات اولیاء (علیهم السلام) در رحم مادر و در قبر و برخی شؤون دیگر
۲۲۴	نتیجه
۲۲۹	فصل چهارم:
۲۲۹	شبهات در گستره ولایت تکوینی و کافی و بصائر

- ۴.۱. ولایت تکوینی، فعلی یا انشائی؟ ۲۳۱
- ۴.۲. تنافی ولایت تکوینی، با به کار نگرفتن آن در منافع شخصی ۲۳۵
- ۴.۳. روایات، نافی علم غیب امام (علیه السلام) ۲۴۳
- ۴.۴. غلو ۲۴۵
- فهرست منابع ۲۴۹

مقدمه

اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم السلام)، دارای شوون مختلفی هستند، که بزرگان از علما و متکلمان و مفسران، به شرح و تفسیر آنها پرداخته، شبهات و اشکالاتی را که مخالفان مطرح کرده‌اند، پاسخ داده‌اند و در طول تاریخ اسلام، درباره بسیاری از این شوون کتابهای مستقل نوشته‌اند.

ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام)، از مباحث مهمی است که همواره، بین محدثین، متکلمین و مفسرین شیعه مطرح بوده و در ابعاد و گستره آن، اختلاف نظر داشته‌اند، تا آنجا که، بعضی از راویانی را که احادیث مربوط به کرامات و تصرفات تکوینی اهل بیت (علیهم السلام)^۱ را روایت می‌کرده‌اند، متهم به غلو نموده‌اند.

با یک کار تطبیقی نسبت به کتب مختلف روایی، که نزد بزرگان، از ارزش متفاوتی برخوردار بوده است، می‌توان میزان صحت و کذب این اتهام را، روشن ساخت.

این پژوهش، مقایسه‌ای است بین کتاب بصائر الدرجات و اصول کافی، در خصوص موضوع ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام)، برای روشن ساختن این مطلب که: ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام)، بحث جدیدی نیست که در چند قرن اخیر، جعل شده باشد و پایه و اساسی نداشته باشد. بلکه از مباحث ریشه‌دار در مکتب اهل بیت (علیهم السلام) است، که کتاب شریف کافی نیز، با دارا بودن جایگاه ویژه نزد بزرگان شیعه، همانند سایر بزرگانی همچون استادشان مرحوم صفار، به آن پرداخته است.

۱. مراد از اهل بیت (علیهم السلام)، در بحث ولایت تکوینی، چهارده معصوم (علیهم السلام) می‌باشند، که خداوند در شأن آنها می‌فرماید: (إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا، احزاب/۳۳).

برخی^۱ نیز ادعا کرده‌اند که جناب کلینی با پراکنده کردن روایات ولایت تکوینی در ابواب متعدد و غیر مرتبط، خواسته است از اهمیت این گونه روایات بکاهد. اینکه کافی نسبت به بصائر، تعداد کمتری از این قبیل روایات را نقل کرده، از جمله دلائل آنها است.

اما وقتی روایات حوزه‌های گوناگون ولایت تکوینی در این دو کتاب بررسی و مقایسه می‌شود، روشن می‌شود که این سخن نمی‌تواند صحیح باشد، زیرا مرحوم کلینی از مهمترین مباحث و مصادیق ولایت تکوینی یعنی زنده کردن مردگان نیز روایت نقل می‌کند، و حتی روایاتی با سند صحیح می‌آورد که اهل بیت (علیهم السلام) با استناد به آیات قرآن، می‌فرمایند: هر آنچه به پیامبران گذشته داده شده به ما نیز داده شده و در قرآن آیاتی وجود دارد که بوسیله آن هر آنچه که اهل بیت (علیهم السلام) بخواهند انجام دهند، خداوند آن را اجازه داده است.

و حال آنکه، اگر مقصود مرحوم کلینی کاستن از اهمیت این گونه روایات بود، بر او لازم بود روایات مربوط به حوزه‌های چالش برانگیز را نقل نکند و صرفاً به حوزه‌هایی بپردازد که حساسیت کمتری نسبت به آنها وجود داشت.

شاهد دیگر بر ناصواب بودن این دیدگاه، آن است که مرحوم کلینی - همانگونه که در پایان فصل سوم خواهد آمد - روایاتی را نقل می‌کند که در آنها، بعضی تصرفات تکوینی به غیر معصومین نیز، نسبت داده شده است.^۲

بر عکس، می‌توان ادعا کرد که جناب کلینی با پراکنده کردن این روایات در ابواب مختلف، آنها را حفظ، و تأثیرشان را در جامعه و مخاطب زیادتر کرده است.

۱. ر.ک: اندروچی، نیومن، دوره شکل‌گیری تشیع امامی، ترجمه و نقد: مؤسسه شیعه‌شناسی، در صفحه ۷۸ و ۳۴۷ و جاهای دیگر این کتاب بر این مطلب تأکید می‌ورزد.

۲. آن روایات عبارتند از:

- سخن گفتن فضّه با شیر، و کمک خواستن از او برای جلوگیری از قرار گرفتن بدن مبارک امام حسین (علیه السلام) زیر سم اسبان (کافی، ج ۱، ص ۴۶۵ و ۴۶۶، ح ۸).

- سخن گفتن عبدالمطلب با فیلی از اصحاب فیل (همان، ص ۴۴۷ و ۴۴۸، ح ۲۵).

- مادر امام محمد باقر (علیه السلام) با اشاره دست، از خراب شدن دیوار در حال خراب، جلوگیری کرد (همان، ص ۴۶۹، ح ۱).

- به آبروی ابوطالب (علیه السلام) از ابر آب خواسته می‌شود (همان، ص ۴۴۸ و ۴۴۹، ح ۲۹).

- پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه و آله و سلم) تا چند روز از سینه ابوطالب (علیه السلام) شیر می‌خورد (همان، ص ۴۴۸، ح ۲۷).

- نزول فرشتگان بر پیروان اهل بیت (علیهم السلام) (همان، ص ۴۲۰، ح ۴۰).

- طی الأرض راهب هندی (همان، ص ۴۸۱، ح ۵).

فصل اول:

کلیات و مفاهیم

۱.۱. شناسه پژوهش

۱.۱.۱. بیان مسأله

از مباحث مهمی که دربارهٔ شوون اهل بیت (علیهم السلام) مطرح است، بحث از ولایت تکوینی ایشان است. همواره این بحث، بین محدثین و متکلمین و مفسرین شیعه مطرح بوده، و در ابعاد و گسترهٔ آن، اختلاف نظر داشتند، به گونه‌ای که بعضی از راویانی را که احادیث مربوط به کرامات و تصرفات تکوینی اهل بیت (علیهم السلام) را روایت می‌کردند، متهم به غلو نموده‌اند. در این میان، کتاب شریف کافی، در میان بزرگان شیعه، همواره از جایگاه و اهمیت ویژه‌ای، برخوردار بوده است.

این پژوهش، بر آن است تا با مقایسهٔ کتاب بصائر الدرجات، با کتاب اصول کافی، در خصوص این موضوع، روشن سازد که حتی مرحوم کلینی نیز، به اندازهٔ سایر بزرگان همچون استادشان، مرحوم صفار، به این شأن از شوون اهل بیت (علیهم السلام) اهمیت داده‌اند، و اساساً این حرف که، ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام)، مجعول عرفایی مانند محیی الدین عربی و سید حیدر آملی است، و در قرن یازدهم در مکتب فلسفی ملاصدرا، این نظریه، بنیاد نهاده شده است،^۱ بی‌پایه و اساس است.

۱.۱.۲. اهمیت و ضرورت

الف) آگاهی از دیدگاههای کلامی مرحوم کلینی و مرحوم صفار در خصوص موضوع ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام)؛

ب) فهم دقیق متون روایی، و نقاط اشتراک و اختلاف آنها در این موضوع؛

ج) رفع اتهام غلو از کتاب بصائر الدرجات.

۱.۱.۳. سؤالات تحقیق

۱.۱.۳.۱. سؤال اصلی: ولایت تکوینی مطرح در دو کتاب اصول کافی و بصائر الدرجات، چه حوزه‌هایی را در بر می‌گیرد؟

۱.۱.۳.۲. سؤالات فرعی:

۱- ولایت تکوینی چه مفهوم و ماهیتی دارد؟

۲- دلایل مطرح در دو کتاب اصول کافی و بصائر الدرجات، بر اثبات ولایت تکوینی برای اهل بیت (علیهم السلام) کدامند؟

۳- ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام) چه جایگاهی در نظام هستی دارد؟

۱. ر.ک: سید حسین مدرسی طباطبائی، مکتب در فرایند تکامل، ص ۱۰۶.

۴- نقاط مشترک و موارد تفاوت دو کتاب یاد شده، در بحث از ولایت تکوینی کدامند؟

۱.۱.۴. فرضیات تحقیق

۱- ولایت تکوینی، از امور باطنی و قدرتهای روحی است، که یک انسان کامل، - به نسبت کمالش - می‌تواند آنرا دارا باشد، به گونه‌ای که اراده‌اش به اذن الهی، بر جهان هستی حاکم شود، و چنین قدرتی، البته دارای مراتبی است که، تابع مراتب قرب به سوی خدای جهان است.

۲- دلایل مطرح در کتابهای اصول کافی و بصائر الدرجات، بر دو قسمند:

الف) دلایل قرآنی که در احادیث به طور ضمنی مورد استناد قرار گرفته‌اند.

ب) روایات، که دو گونه‌اند: یک گونه، روایاتی که بعضی مصادیق تصرفات تکوینی را برای اهل بیت (علیهم السلام) ثابت می‌کند، که از مجموع این مصادیق، برای ما ثابت می‌شود که ولایت ایشان بر بسیاری از امور تکوینی است. و گونه دیگر روایات، ولایت و مطلق تصرف را، برای ایشان ثابت می‌کند.

۳- ولایت مطرح در این دو کتاب، حوزه‌های متعددی را در بر می‌گیرد، از جمله: تسخیر جن و انس و شیاطین و ملائکه و طیور و دواب، طی الارض، احیاء موتی و اماتة زندگان، ابراء مرضی و ابرص و اکمه و ...

۴- تعیین نقاط اشتراک و اختلاف این دو کتاب، در حوزه‌های ولایت تکوینی، یکی از اهداف این پژوهش است، که در پایان تحقیق خواهد آمد.

۵- ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام)، به این خاطر است که ایشان واسطه فیض، و کمال بین حق و خلق می‌باشند، لذا تمام این تصرفات را به اذن الهی انجام می‌دهند.

۱.۱.۵. پیشینه تحقیق

تاکنون، پژوهش تطبیقی در خصوص موضوع ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام)، بین دو کتاب اصول کافی (که از منابع معتبر روایی شیعه است) و بصائر الدرجات، صورت نگرفته است.

اصل ولایت تکوینی و تصرفات تکوینی، امری است که در قرآن کریم، نمونه‌هایی از آن، برای انبیائی چون حضرت موسی و حضرت عیسی (علیهم السلام)، و حتی برای غیر انبیا، مانند آصف بن برخیا و ذوالقرنین، بیان شده است، و در میان محدثان و متکلمان شیعه نیز، همواره این موضوع مورد توجه بوده است، به گونه‌ای که احادیث مربوط به این موضوع در کتب روایی آنها، مانند بصائر الدرجات و اصول کافی آمده است، اما در خصوص اصطلاح "ولایت تکوینی"، تا آنجا که ما بررسی کردیم، قدیمی‌ترین کتابی که با این اصطلاح، از ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام) بحث کرده است، تفسیر: المحيط الاعظم و البحر الخضم (سید حیدر آملی؛ قرن هشتم) می‌باشد، بعد از آن، در تفاسیر متعددی، از ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام) بحث شده است، از جمله:

۱- تفسیر الصراط المستقیم (سید حسین بروجردی؛ قرن ۱۳)؛

۲- مواهب الرحمن فی تفسیر القرآن (سید عبدالاعلی موسوی سبزواری)؛

۳- انوار العرفان فی تفسیر القرآن (ابوالفضل داور پناه)؛

۴- المیزان فی تفسیر القرآن (علامه سید محمد حسین طباطبائی).

و همچنین کتابهای مستقلاً نیز به بحث درباره ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام) پرداخته‌اند مانند:

۱- اثبات ولایت (نمازی شاهرودی)؛

۲- الولاية التكوينية الحق الطبيعي للمعصوم (علیه السلام) (الشیخ جلال الصغیر)؛

۳- الولايتان التكوينية و التشريعية عند الشيعة و اهل السنة (محمد علی حلو)؛

۴- الولاية التكوينية لآل محمد (علیهم السلام) فی قوس النزول و الصعود (السید علی

عاشور)؛

۵- ولایت کلیه (محمد حسن میر جهانی).

۱.۱.۶. چارچوب نظری تحقیق

مقدمه

فصل اول: کلیات و مفاهیم؛ شامل: ۱- شناسه پژوهش (بیان موضوع، پیشینه و ...)

۲- مفهوم شناسی (مفهوم شناسی ولایت، تکوین، ولایت تکوینی، حوزه‌ها و گونه‌های ولایت تکوینی، ملاک بهره‌مندی انسانها از ولایت تکوینی، محدوده و گستره ولایت تکوینی، فرق ولایت تکوینی با عناوین همسو).

فصل دوم: دلائل و مبادی ولایت تکوینی

مبحث یک: دلائل ولایت تکوینی در اصول کافی و بصائر الدرجات، شامل:

۱- روایات ناظر به دلیل عقلی؛

۲- روایات ناظر به دلیل قرآنی؛

۳- سایر روایات.

مبحث دو: مبادی ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام) در اصول کافی و بصائر الدرجات:

۱- دانش و بینش اهل بیت (علیهم السلام)؛

۲- قدرت اهل بیت (علیهم السلام)؛

۳- مناصب اهل بیت (علیهم السلام)؛

۴- خلقت اهل بیت (علیهم السلام)؛

۵- سایر ملاکهای کرامت اهل بیت (علیهم السلام).

فصل سوم: حوزه‌های ولایت تکوینی اهل بیت (علیهم السلام) در اصول کافی و بصائر الدرجات (تطبیقی).

فصل چهارم: اصول کافی و بصائر الدرجات در گستره شبهات ولایت تکوینی.

۱.۲. مفهوم شناسی

۱.۲.۱. مفهوم شناسی ولایت

واژه ولایت در لغت از ریشه «وَلَّى» می‌باشد. «وَلَّى» در لغت به معنای: قرب و دنو، بارانی که بعد از باران بهاری می‌آید، حصول الثانی بعد الاول من غیر فصل، آمده است.^۱

آیا «وَلَايَة» و «وَلَايَة» (به کسر و فتح واو) هر دو مصدر هستند یا اینکه «وَلَايَة» مصدر است و «وَلَايَة» اسم مصدر است؟ اقوال لغویین مختلف است: بعضی هر دو را مصدر می‌دانند: «الْوَلَايَة مصدر الوَالِي و الْوَلَايَة مصدر المُوَالَاة».^۲

اما سیبویه «وَلَايَة» را مصدر و «وَلَايَة» را اسم مصدر می‌داند.^۳

در معنای این واژه نیز اختلاف است:

معنای «وَلَايَة»: سلطان (حاکم و سرپرست)، نصرت، کاری را به عهده گرفتن، و ابن اثیر گفته: «وَلَايَة» إشعار به تدبیر و قدرت و فعل دارد.^۴

معنای «وَلَايَة»: تولى امر (سرپرست)، محبت، و در نسب و نصرت و عتق نیز می‌آید.^۵

البته بعضی گفته‌اند: هر دو به یک معنی و به معنای نصرت و دولة است.^۶ و گفته شده: القوم على ولاية (به کسر و فتح واو) واحدة، یعنی ید واحد در خیر و شر.^۷

بعضی نیز حقیقت هر دو کلمه را همان تولى امر دانسته‌اند.^۸

۱. ر.ک: لسان العرب، ج ۱۵، ص ۴۵۵؛ مجمع البحرین، ج ۱، ص ۴۵۵؛ تاج العروس، ج ۲۰، ص ۳۱۰؛ مصباح المنیر، ج ۲، ص ۶۷۲؛ مفردات راغب، ج ۱، ص ۸۸۵.

۲. ر.ک: لسان العرب، ج ۱۵، ص ۴۰۶؛ کتاب العین، ج ۸، ص ۳۶۵؛ صحاح جوهری، ج ۶، ص ۲۵۳۰؛ تاج العروس، ج ۲۰، ص ۳۱۰.

۳. ر.ک: لسان العرب، ج ۱۵، ص ۴۰۶؛ صحاح جوهری، ج ۶، ص ۲۵۳۰؛ تاج العروس، ج ۲۰، ص ۳۱۰.

۴. ر.ک: لسان العرب، ج ۱۵، ص ۴۰۶؛ مجمع البحرین، ج ۱، ص ۴۵۵؛ تاج العروس، ج ۲۰، ص ۳۱۱؛ النهایه، ج ۵، ص ۲۲۷.

۵. ر.ک: مجمع البحرین، ج ۱، ص ۴۵۵؛ تاج العروس، ج ۲۰، ص ۳۱۱؛ النهایه، ج ۵، ص ۲۲۸.

۶. ر.ک: لسان العرب، ج ۱۵، ص ۴۰۶؛ صحاح جوهری، ج ۶، ص ۲۵۳۰؛ مصباح المنیر، ج ۲، ص ۶۷۲.

۷. ر.ک: تاج العروس، ج ۲۰، ص ۳۱۱.

۸. ر.ک: مفردات راغب، ج ۱، ص ۸۸۵.